

Konrad Kamiński*

Instytucjonalne relacje państwo–Kościół w Rumunii jako przykład modelu przyjaznej separacji

State–church relations in Romania as an example
of a model of friendly separation

Abstract. The aim of this article is to provide a detailed analysis of the fundamental principles of the state–church relationship model in the Republic of Romania, which can be classified as a specific model of friendly separation. This model is based on a balance between the formal separation of state and religious institutions and the possibility of state support for religious activities in areas such as education, culture and social welfare. A significant element of the Romanian model is its acknowledgment of the historical and cultural role of the Romanian Orthodox Church, which holds a prominent position in shaping Romanians' national identity and public life. The Church plays a crucial role in maintaining social bonds and transmitting the nation's heritage. The article also highlights unique features of the Romanian model, such as its three-tier legal classification system for religious communities, which differentiates the legal status of registered denominations, religious associations, and religious groups. This system, combined with the historical significance of Orthodoxy, gives the Romanian model distinctive characteristics that set it apart from other countries implementing a model of friendly separation, an example being Poland. The analysis demonstrates how local historical, cultural and social conditions influence the development of Romania's specific version of the friendly separation model. The author argues that although the autonomy of both spheres is formally maintained, cooperation between the state and recognized religious communities (particularly the Romanian Orthodox Church) is essential for the fulfillment of many public tasks, especially in areas requiring the fostering of national unity.

Keywords: state–church-relations – Romania – friendly separation model

* University of Rzeszow, Poland | Uniwersytet Rzeszowski, Polska, <https://orcid.org/0000-0003-2499-8752>, e-mail: kkaminski@ur.edu.pl.

Wprowadzenie

Rumunia była jednym z krajów bloku wschodniego, które doświadczyły przemian ustrojowych na fali tzw. Jesieni Ludów w 1989 r. W następstwie upadku reżimu komunistycznego nastąpił okres prodemokratycznych zmian, których zwieńczeniem była akcesja Rumunii do Unii Europejskiej w roku 2007. Jedną z najważniejszych kwestii ustrojowych, którą należało na nowo uporządkować, było określenie modelu relacji między państwem a istniejącymi na jego terenie zorganizowanymi wspólnotami religijnymi. W ówczesnym dyskursie pojawiały się propozycje określenia tych relacji wypływające z różnych środowisk aktorów sceny politycznej. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie genezy oraz podstawowych zarysów istniejącego modelu relacji państwo–Kościół we współczesnej Rumunii, który w rodzimej literaturze prawa konstytucyjnego i wyznaniowego nie był dotychczas analizowany w sposób indywidualny. Rozważania objęte artykułem stanowią także przyczynek do dalszych badań nad statusem wspólnot religijnych w Rumunii, a także nad pozycją Kościołów i związków wyznaniowych w ustrojach państw, gdzie dominującą religią jest prawosławie.

1. Współczesna klasyfikacja modeli relacji państwo–Kościół

W doktrynie prawa wyznaniowego najczęściej wyróżnia się model powiązania, charakterystyczny dla państw wyznaniowych, a także model separacji, inaczej zwany modelem rozdziału Kościoła od państwa¹. Podział typów państw, w których występują poszczególne modele, jest często dokonywany w sposób bezpośredni na państwa wyznaniowe oraz na państwa świeckie².

Państwa wyznaniowe można podzielić według dwóch odmian: tradycyjnej i zmodernizowanej. Tradycyjna wersja państwa wyznaniowego zwana jest inaczej wyznaniowością zamkniętą. W tym modelu

¹ Zob. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2010, s. 55–110. J. Krukowski wyróżnia także system państw totalitarnych, który został ukształtowany na założeniach określonej ideologii pełniącej funkcję religii państwowej, np. państwo faszystowskie, państwo nazistowskie, państwo komunistyczne. Zob. J. Krukowski, *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000, s. 42.

² Zob. A. Mezglewski, *Systemy relacji państwo–kościół w ujęciu historycznym*, w: A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisław, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011, s. 13; J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005, s. 25.

charakterystyczna jest afirmacja określonej doktryny religijnej jako jedynej prawdziwej, która może przejawiać się na różne sposoby. Może obejmować konstytucyjne uznanie jednej religii bądź konkretnego Kościoła za oficjalny lub państwowy, a także finansowanie tej religii lub instytucji tego konkretnego Kościoła ze środków publicznych, co skutkuje jego uprzywilejowaną pozycją wobec innych związków wyznaniowych. Ponadto może się to wiązać z formalnym zakazem praktykowania innych religii bądź jedynie ich ograniczonym tolerowaniem przez państwo³. Innym modelem jest zmodernizowana forma państwa wyznaniowego, określana również jako konfesyjność otwarta. Charakteryzuje się rezygnacją z afirmacji określonej religii przez państwo jako jedynej prawdziwej. Kryterium teologiczne zostaje w tym modelu zastąpione kryterium historycznym lub socjologicznym, na podstawie którego dana religia zostaje uznana za państwową. Model ten przewiduje finansowanie wyłącznie jednej religii ze środków publicznych, przy jednoczesnym zagwarantowaniu wolności religijnej na zasadzie równego traktowania wszystkich wyznań⁴.

Jeśli chodzi o modele rozdziału, to biorąc pod uwagę współczesne państwa europejskie, szczególnie państwa członkowskie Unii Europejskiej, wyróżnia się dwa modele separacji⁵. Pierwszy, wzorowany na systemie niemieckim, model tzw. przyjaznego rozdziału Kościoła od państwa zwany jest inaczej modelem autonomii i współpracy lub separacji skoordynowanej (przyjaznej)⁶. U podstaw tego modelu leżą odpowiednie gwarancje konstytucyjne, występują także bilateralne umowy (np. konkordaty), które określają stosunki państwa z Kościołami na zasadzie przyjaznej separacji i współpracy. Charakterystyczną cechą tego modelu jest zdolność związków wyznaniowych do rządzenia się własnym prawem wewnętrznym oraz brak uzależnienia wewnętrznej sfery prawnej związków wyznaniowych od prawodawstwa państwowego, co jest istotą uznania autonomii związków wyznaniowych⁷. Innym modelem separacji jest model francuski, który jest przykładem modelu tzw. radykalnego rozdziału Kościoła od państwa (zwanego separacją wroga lub ostrą). Model ten został wprowadzony na mocy ustawy

³ Zob. J. Krukowski, *Kościół i państwo...*, s. 61.

⁴ Ibidem.

⁵ Zob. S. Sowiński, *Modele stosunków państwo–Kościół w Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2008, nr 3, s. 42–46.

⁶ Zob. J. Krukowski, *Kościół i państwo...*, s. 53.

⁷ Zob. A. Mezglewski, op. cit., s. 22; S. Sowiński, op. cit., s. 43–44.

o rozdziale Kościoła od państwa z 1905 roku. Jego pierwotne założenia opierały się na braku przyznania Kościołom podmiotowości publiczno-prawnej. Kościoły traktuje się jako stowarzyszenia kultowe, a ich status zależy od jednostronnej decyzji władzy świeckiej⁸. Współczesny model francuski nadal oparty jest na zasadach rozdziału i świeckości państwa, jednak są dopuszczalne pewne wyjątki. Możliwe jest finansowanie ze środków publicznych posług duszpasterskich wykonywanych przez duchownych w instytucjach publicznych i pomoc finansowa dla duchownych zatrudnionych w szkolnictwie, a także finansowanie remontów i utrzymania budynków kościelnych⁹.

Współczesne modele relacji między państwem a religią cechują się więc znacznym zróżnicowaniem, przy czym analiza ich typologii nie prowadzi do stworzenia wyczerpującej klasyfikacji, lecz stanowi elastyczny schemat systematyzujący. Realizacja każdego z wyszczególnionych modeli może się różnić w zależności od państwa, w którym występuje.

2. Krajobraz religijny Rumunii

Przystępując do szczegółowej analizy modelu rumuńskiego, należy najpierw odwołać się do struktury wyznaniowej oraz roli religii w historii Rumunii. Umożliwi to ukazanie szerokiego kontekstu współczesnych relacji między państwem a religią. W szczególności istotne jest uwzględnienie historycznych uwarunkowań kształtujących tę relację, co w dalszym ciągu będzie podstawą do analizy współczesnych aktów prawnych dotyczących statusu religii oraz funkcjonowania poszczególnych wspólnot wyznaniowych w przestrzeni publicznej.

Szczególne miejsce w historii Rumunii zajmuje prawosławie. Przywiązanie Rumunów do prawosławia czyni ten naród jednym z najbardziej religijnych społeczeństw w Europie. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Pew Research Center, 55% dorosłych Rumunów jest „bardzo religijnych”, co daje pierwsze miejsce wśród 34 przebadanych krajów Europy¹⁰. Przynależność do Rumuńskiego Kościoła Prawosław-

⁸ S. Sowiński, op. cit., s. 42–43.

⁹ Zob. A. Mezgowski, op. cit., s. 18–19.

¹⁰ J. Evans, C. Baronavski, *How do European countries differ in religious commitment? Use our interactive map to find out*, Pew Research Center, 5 XII 2018, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/12/05/how-do-european-countries-differ-in-religious-commitment/> (dostęp: 19 X 2024).

nego (RKP) deklaruje 73,6% Rumunów¹¹. RKP odegrał znaczącą rolę w kształtowaniu tożsamości narodowej Rumunów i także współcześnie, jako strażnik tradycji, nadal cieszy się autorytetem i zaufaniem większości społeczeństwa rumuńskiego. W 2023 r. RKP był drugą po armii instytucją z najwyższym wskaźnikiem zaufania obywateli (62,5%)¹².

Drugim największym Kościołem w Rumunii jest Kościół Rzymskokatolicki, do którego przynależy 3,9% obywateli. Kolejne związki wyznaniowe pod względem liczby wyznawców to Kościół Reformowany (2,6%) i Kościół Zielonoświątkowy (2,1%). Do pozostałych Kościołów i związków wyznaniowych przynależność zadeklarowało poniżej 1% Rumunów. Jako ateści zadeklarowało się 0,4%, jako agnostycy 0,1%, natomiast brak przynależności do żadnego wyznania zadeklarowało 0,4% obywateli. Odpowiedzi na pytanie o wyznanie nie udzieliło 14% obywateli¹³.

Dominująca rola RKP we współczesnej Rumunii jest wynikiem zaszczości historycznych i znaczenia rumuńskiej Cerkwi w historii tego państwa. Chrześcijaństwo pojawiło się na terenach dzisiejszej Rumunii już w I wieku, co było związane z działalnością św. Andrzeja Apostoła na tych terenach¹⁴.

Szczególna rola RKP we współczesnej historii Rumunii zaznacza się w zjednoczeniu Mołdawii i Wołoszczyzny w 1859 r. Następnie RKP ogłosił autokefalię w 1872 r., która została potwierdzona przez Patriarchat Konstantynopola w roku 1878. Po zjednoczeniu Wielkiej Rumunii (*România Mare*) utworzono jednolitą strukturę administracyjną.

¹¹ Według rumuńskiego spisu powszechnego z 2021 r. Za: Recensământul Populației și Locuințelor 2021, *Populația rezidentă după religie, pe Macror regiuni, Regiuni de dezvoltare și Județe*, <https://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2023/06/Tabel-2.04.1-si-Tabel-2.04.2.xlsx> (dostęp: 19 X 2024).

¹² Zob. *Sondaj de opinie INSCOP Research realizat la comanda News.ro (Partea a V-a: Încredere instituții. După 10 ani: Comparatie 2013–2023)*, INSCOP Research, 14 XI 2023, <https://www.inscop.ro/noiembrie-2023-sondaj-de-opinie-inscop-research-realizat-la-comanda-news-ro-partea-a-v-a-incredere-institutii-dupa-10-ani-comparatie-2013-2023/> (dostęp: 19 X 2024). Te same badania ukazały zupełnie odwrotny stosunek Rumunów do instytucji państwowych. Rząd darzyło dużym lub bardzo dużym zaufaniem 19,4%, natomiast parlament 17,4% obywateli.

¹³ Według spisu powszechnego z 2021 r. Recensământul Populației și Locuințelor 2021, *Populația rezidentă...*

¹⁴ O rozwoju chrześcijaństwa na terenach dzisiejszej Rumunii od czasów starożytnych zob. T. Damian, *Romania, Patriarchal Orthodox Church of*, w: *The Concise Encyclopedia of Orthodox Christianity*, pod red. J.A. McGukina, Malden–Oxford–West Sussex 2014, s. 384–391.

Szczególne znaczenie RKP zostało uwzględnione w decyzji rumuńskiego parlamentu, który podniósł metropolię bukareszteńską do rangi patriarchatu w 1925 roku¹⁵. RKP wraz z Kościołem Greckokatolickim był wówczas uznawany za Kościół państwowy, co zostało potwierdzone w międzywojennych konstytucjach z 1923 i 1938 r.

W czasach komunizmu pozycja RKP była zróżnicowana. W początkowych latach duchowieństwo prawosławne było prześladowane. Największa siła represji ze strony władzy przypadała na lata 1948–1952. Kres prześladowań datuje się na lato 1959 r., kiedy zostali wypuszczeni ostatni więźniowie polityczni¹⁶. W późniejszych latach wśród duchownych prawosławnych uwidacznia się wyraźna chęć współpracy z władzą państwową. Kompromisową postacią był ówczesny patriarcha RKP Justynian Marina (1948–1977), który nie sprzeciwiał się działaniom władzy w sposób stanowczy. Podobna postawa cechowała także jego następców: Justyna (1977–1986) oraz Teoktysta (1986–2007).

Jednym z powodów, dla których RKP nie sprzeciwiał się polityce państwa, było charakterystyczne dla niektórych Kościołów wschodnich przywiązanie do władzy państwowej, będące wynikiem procesów historycznych związanych z cesaropapizmem w wersji bizantyjskiej (tzw. *symfonia*). Kościół w niektórych krajach komunistycznych, w tym w Rumunii, nie stawał w jawnej opozycji do władzy państwowej właśnie przez wzgląd na historyczne uwarunkowania oraz na pozytywny wpływ władzy świeckiej na losy Kościoła. Państwo w historii Rumunii bardzo często stawało się protektorem Kościoła i mentalność ta wśród części duchowieństwa prawosławnego była żywa. Nie należy również zapominać o infiltracji duchowieństwa prawosławnego przez służby bezpieczeństwa (*Securitate*), co miało znaczący wpływ na pozytywny stosunek duchownych do reżimu komunistycznego. W czasach rządów N. Ceaușescu RKP zajmował uprzywilejowaną pozycję wśród innych wyznań, ale jak trafnie zauważają L. Stan i L. Turescu, pozostawał jedynie uprzywilejowanym sługą państwa, którego działalność miała wpisywać się w politykę władz¹⁷.

¹⁵ J.A. Wendt, A. Ilieș, T. Wiskulski, *Relacje rząd rumuński – Cerkiew w kształtowaniu oficjalnej polityki tożsamościowej państwa po 1989 roku*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2018, nr 4(54), s. 107–108.

¹⁶ K. Górski, *Relacje państwo–kościół w Rumunii w latach 1944–1989*, w: *Państwo – religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, t. 2, pod red. J. Durki, Kalisz 2018, s. 274.

¹⁷ Zob. L. Stan, L. Turescu, *Religion and Politics in Post-Communist Romania*, New York 2007, s. 7.

W okresie przemian ustrojowych RKP musiał na nowo odnaleźć swoją pozycję w rumuńskim społeczeństwie. Największymi problemami RKP po 1989 r. była lustracja duchownych, a także kwestie związane z restytucją majątku zagrabionego zarządzeniem władz. Dotyczyło to głównie majątku Kościoła Greckokatolickiego, który w czasach komunizmu był zdelegalizowany. Problem współpracy duchowieństwa z poprzednią władzą ograniczył moc jego postulatów dotyczących ustroju państwa oraz kształtu współczesnych relacji państwo–Kościół.

Postulatem RKP odnośnie do relacji państwo–Kościół było prawne ugruntowanie jego dominującej roli wśród innych wyznań. Elita duchowieństwa prawosławnego opowiadała się za modelem Kościoła państwowego. System prawny miał uznawać rolę RKP jako obrońcy rumuńskiej tożsamości, kwalifikować do rekordowych poziomów państwowego wsparcia finansowego oraz powinien gwarantować RKP formalną reprezentację w krajowym zgromadzeniu ustawodawczym¹⁸.

Oprócz RKP postulaty dotyczące modelu relacji państwa z Kościołami wysuwali także inni aktorzy społeczni: elita polityczna, mniejszości wyznaniowe oraz elita intelektualna. Elita polityczna opowiadała się za quasi-pluralistycznym modelem, uznającym równość wszystkich wyznań, ale zauważającym dominującą rolę RKP w społeczeństwie rumuńskim. Mniejszości wyznaniowe proponowały pluralistyczny model, który oddzielał wszystkie wyznania od państwa, uznając zarówno Kościoły mniejszościowe, jak i Kościół większościowy za równe wobec prawa. Elity intelektualne natomiast przeciwstawiały się jakimkolwiek związkom Kościoła z państwem i krytykowały rosnące uzależnienie elity politycznej od symboli religijnych, postulując jednocześnie model ścisłego rozdziału Kościoła od państwa na wzór francuski¹⁹.

3. Prawne podstawy relacji państwo–Kościół w Rumunii

Swoboda istnienia i działalności wspólnot religijnych w demokratycznych krajach wywodzi się z gwarancji wolności religijnej. Przez zorganizowane wspólnoty religijne jednostka może realizować swoje uprawnienia wynikające z jej indywidualnej wolności religijnej. Znaczna część potrzeb religijnych jednostki może być zaspokojona tylko

¹⁸ Ibidem, s. 11.

¹⁹ Ibidem, s. 11–12.

poprzez aktywne uczestnictwo w konkretnej wspólnocie religijnej, która realizuje wolność religijną w sposób kolektywny²⁰.

W prawodawstwie rumuńskim pierwotne gwarancje wolności i praw obywatelskich, w tym praw dotyczących religii, wywodzą się z art. 4 ust. 2 rumuńskiej konstytucji²¹, który stanowi, że „Rumunia jest wspólną i niepodzielną ojczyzną wszystkich jej obywateli, niezależnie od ich rasy, narodowości, pochodzenia etnicznego, języka, religii, płci, poglądów, przynależności politycznej, majątku oraz pochodzenia społecznego”. Artykuł ten ustanawia równość obywateli wobec prawa i uznaje prawo wszystkich obywateli rumuńskich do ochrony, rozwoju i manifestowania własnej tożsamości, w tym także tożsamości religijnej²².

Bezpośrednie gwarancje wolności religijnej są uregulowane w art. 29 konstytucji Rumunii. Określa on gwarancje wolności myśli, poglądów i wyznania religijnego, a także podstawy relacji między państwem a Kościołami. Zgodnie z ust. 1 tego artykułu nikt nie może być zmuszany do przyjęcia poglądu lub wyznania religijnego, sprzecznych z jego przekonaniami. Uzewnętrznianie wolności sumienia powinno się dokonywać w duchu tolerancji i wzajemnego poszanowania (ust. 2). Wyznania religijne są wolne i organizują się zgodnie z ich statutami na warunkach określonych ustawą (ust. 3). W ust. 4 zakazano wszelkich form, środków, aktów lub działań, które pobudzałyby wrogość religijną w stosunkach międzywyznaniowych. Zagwarantowano niezależność wyznań od państwa, a także zapewnienie korzystania z pomocy państwa, do którego należy ułatwianie wsparcia religijnego w wojsku, w szpitalach, w zakładach karnych, w domach starców i w sierocińcach (ust. 5). W ust. 6 określono prawo rodziców do wychowania religijnego dzieci zgodnie z ich przekonaniami.

Pojęcie wyznań religijnych (*cultele religioase*) w przywołanym artykule jest rozumiane dwojako. W pierwszym znaczeniu (organicznym) oznacza ono organizację religijną, zorganizowaną instytucję. Natomiast w znaczeniu funkcjonalnym – praktykowanie danej religii, rytuałów, obrzędów. W obu jednak znaczeniach pojęcie wyznania religijnego

²⁰ Zob. M. Pietrzak, op. cit., s. 35.

²¹ Niniejsze rozważania opierają się na polskim tłumaczeniu rumuńskiej konstytucji uwzględniającym zmiany z 2003 roku: *Konstytucja Rumunii (Constituția României) z dnia 21 listopada 1991 roku*, tłum. A. Cosma, w: *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, pod red. W. Staśkiewicza, Warszawa 2011, s. 667–692.

²² Zob. E. Tăvală, *State and Church in Romania*, w: *State and Church in the European Union*, pod red. G. Robbersa, Baden-Baden 2019, s. 519.

osadzone w tym artykule oznacza uzewnętrznianie swej wiary religijnej w sposób kolektywny: przez zrzeszanie wyznawców tej samej wiary w jednej zorganizowanej instytucji, a także wspólne sprawowanie kultu religijnego (nabożeństw, procesji, wspólnych modlitw etc.)²³.

Pośrednie regulacje dotyczące kwestii wyznaniowych można odnaleźć również w innych artykułach rumuńskiej konstytucji. Państwo uznaje i gwarantuje osobom należącym do mniejszości narodowych prawo do utrzymywania, rozwijania i wyrażania ich tożsamości religijnej (art. 6 ust. 1). Ponadto państwo ma za zadanie popierać wzmacnianie związków diaspory rumuńskiej z krajem, co ma się realizować poprzez m.in. utrzymywanie, rozwijanie i wyrażanie ich tożsamości religijnej przy przestrzeganiu ustawodawstwa państwa, którego są obywatelami (art. 7). W art. 30 zagwarantowano wolność wypowiedzi, w tym wolność wyrażania myśli, poglądów i wierzeń (ust. 1). Zakazano także m.in. podżegania do nienawiści religijnej oraz podżegania do dyskryminacji (ust. 7). Art. 32 ust. 5 dotyczy szkół wyznaniowych, w których można realizować prawo do nauki, obok szkół publicznych i prywatnych. W art. 32 ust. 7 „[p]aństwo zapewnia swobodę nauczania religii, stosownie do wymogów właściwych dla każdego wyznania. W szkołach państwowych nauczanie religii jest organizowane i gwarantowane ustawą”²⁴. Kwestie wyznaniowe są także uregulowane w art. 42 dotyczącym zakazu pracy przymusowej. W ust. 2 pkt a tego artykułu wyłączono spod tego zakazu podejmowanie działań wynikających z przyczyn religijnych lub sumienia w zamian za wypełnianie obowiązków wojskowych. W art. 44 ust. 4 ustanowiono zakaz nacjonalizacji lub jakichkolwiek innych środków przymusowego przejęcia na własność publiczną dóbr z powodu m.in. przynależności religijnej ich właścicieli²⁵. Art. 48 ust. 2 dotyczy zakazu zawierania małżeństwa w formie wyznaniowej bez uprzedniego zawarcia cywilnego związku małżeńskiego. Trwałość regulacji dotyczących spraw wyznaniowych zapewnia art. 73 ust. 3 pkt s, w którym ustanowiono, że sprawy dotyczące ogólnego statusu wyznań

²³ S. Tănăsescu, Art. 29, w: *Constituția României revizuită. Comentarii și explicații*, pod red. M. Constantinescu, A. Iorgovan, I. Muraru, S. Tănăsescu, Bukareszt 2004, s. 58.

²⁴ Ustawa, o której tutaj mowa, to ustawa nr 1/2011 z dnia 5 I 2011 r. o edukacji narodowej (Legea educației naționale nr. 1/2011, Monitorul Oficial nr. 18 din 10 ianuarie 2011). Kwestie te szczegółowo reguluje art. 18 oraz art. 32–39 u.w.r. (patrz przypis 28).

²⁵ Unormowanie to wywodzi się z próby odcięcia się nowoczesnego państwa rumuńskiego od działalności poprzedniego systemu, w którym państwo przejęło na własność majątki kościelne, szczególnie majątek Kościoła Greckokatolickiego.

mają być regulowane za pomocą tzw. ustawy organicznej, do której uchwalenia wymagana jest większość głosów członków każdej izby rumuńskiego parlamentu²⁶.

Generalną ustawą, w której bezpośrednio uregulowano kwestie dotyczące wolności religijnej i statusu wspólnot religijnych, jest ustawa nr 489/2006 z dnia 28 grudnia 2006 r. o wolności religijnej i ogólnym statusie wyznań religijnych²⁷. Została ona przyjęta na krótko przed akcesją Rumunii do Unii Europejskiej, co było zresztą jednym z powodów, dla których ustawa ta została uchwalona. Uchwalenie nowej ustawy obejmującej sprawę wolności religijnej i status prawny wspólnot religijnych było bowiem jednym z kryteriów przystąpienia Rumunii do Unii Europejskiej (tzw. kryteria kopenhaskie)²⁸.

Ustawa ta składa się z 4 rozdziałów zawierających 51 artykułów oraz aneksu. Rozdziały te dotyczą następujących kwestii: I – Postanowienia ogólne (*Dispoziții generale* – art. 1–6); II – Wyznania religijne (*Culte*), który dzieli się na 5 sekcji: Relacje między państwem i wyznaniem religijnym (*Relațiile dintre stat și culte* – art. 7–16), Uznanie wyznania religijnego (*Recunoașterea calității de cult* – art. 17–22), Status osób duchownych i personel wyznaniowy (*Personalul cultelor* – art. 23–26), Prawo własności wyznań religijnych (*Patrimoniul cultelor* – art. 27–31), Edukacja organizowana przez wyznania religijne (*Învățământul organizat de culte* – art. 32–39); III – Stowarzyszenia religijne (*Asociațiile religioase* – art. 40–48); IV – Przepisy przejściowe i końcowe (*Dispoziții tranzitorii și finale* – art. 49–51). Aneks zawiera listę uznanych wyznań religijnych w Rumunii (*Lista cultelor recunoscute în România*).

²⁶ Ustawy zwykle natomiast przyjmowane są głosami większości obecnych członków każdej izby przy zachowaniu kworum (art. 76 ust. 2 konstytucji).

²⁷ Lege nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor (Monitorul Oficial nr. 201 din 21 martie 2014), dalej: „u.w.r.”. W polskiej terminologii ustawa ta zwana jest ustawą o wolności religijnej (Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă) lub Prawem o wyznaniach religijnych (Legea cultelor). Zob. T. Klimkowski, *Rumuńska terminologia religijna a podziały wyznaniowe*, „Balcanica Poznaniensia” 2020, t. 27, s. 182. Właściwsze wydaje się jednak używanie tłumaczenia wykorzystanego powyżej w tekście, ponieważ oddaje pełną nazwę przedmiotowej ustawy.

²⁸ Zob. G. Cimbalò, *La legge rumena sulla libertà religiosa. Un'analisi comparata nel decennale dalla sua approvazione*, w: *Rigore e curiosità, Scritti in memoria di Maria Cristina Folliero*, t. 1, pod red. G. D'Angelo, Turyn 2018, s. 197.

4. Klasyfikacja wspólnot religijnych w Rumunii

Kluczową kwestią dla ustalenia relacji między państwem i wspólnotami religijnymi w Rumunii jest trójstopniowy system klasyfikacji wszystkich wspólnot na wyznania religijne (*cultele religioase*), stowarzyszenia religijne (*asociațiile religioase*) oraz grupy religijne (*grupări religioase*). Każdej z tych kategorii odpowiadaą inne prawa i obowiązki.

4.1. Wyznania religijne

Analiza zarówno rumuńskiej konstytucji, jak i u.w.r. pozwala traktować występujące w tych aktach prawnych podmioty określane jako wyznania (*cultele*) lub wyznania religijne (*cultele religioase*) jako zorganizowane wspólnoty religijne²⁹. Za wyznanie religijne może zostać uznane istniejące wcześniej stowarzyszenie religijne na warunkach określonych w u.w.r. (art. 6 ust. 3). Istnienie zorganizowanych wyznań religijnych zostało w szczególności docenione przez rumuńskiego ustawodawcę, który dostrzega w nich duchową, edukacyjną, społeczno-charytatywną, kulturalną i partnerską rolę oraz traktuje je jako czynnik pokoju społecznego (art. 7 ust. 1 u.w.r.). Uznaje także ich ważną rolę w narodowej historii Rumunii i w życiu rumuńskiego społeczeństwa (ust. 2). Uznane wyznania religijne mają szczególny status w stosunku do pozostałych wspólnot religijnych. Przede wszystkim zostały uznane za osoby prawne użyteczności publicznej (*persoane juridice de utilitate publică*). Państwo może przekazywać część swoich zadań osobom prawnym, które posiadają taki status, na podstawie odpowiedniej ustawy lub upoważnienia wydanego przez właściwy organ administracji³⁰.

W Rumunii istnieje 19 oficjalnie uznanych przez państwo wyznań religijnych³¹. Są to: Rumuński Kościół Prawosławny, Serbska Prawosławna Diecezja Timișoara, Kościół Rzymskokatolicki, Kościół Rumuński Zjednoczony z Rzymem (Greckokatolicki), Archidiecezja Kościoła Ormiańskiego, Staroobrzędowy Rosyjski Kościół Prawosławny w Rumunii,

²⁹ Takie rozumienie tych pojęć jest wykorzystywane w polskim piśmiennictwie. Zob. *Konstytucja Rumunii...*; T. Klimkowski, op. cit., s. 182.

³⁰ Zob. M. Preda, *Some Considerations Regarding the Public Utility Institutions in Romania*, „Curierul Judiciar” 2012, nr 11, s. 673.

³¹ Secretariatul de Stat pentru Culte, *Culte Religioase*, http://culte.gov.ro/?page_id=57 (dostęp: 21 XI 2024).

Kościół Reformowany w Rumunii, Kościół Ewangelicki C.A. w Rumunii, Kościół Ewangelicko-Luterański w Rumunii, Kościół Unitariański w Transylwanii, Związek Kościołów Chrześcijan Baptystów w Rumunii, Chrześcijański Kościół Ewangeliczny w Rumunii – Unia Chrześcijańskich Kościołów Ewangelicznych w Rumunii, Rumuński Kościół Ewangelicki, Związek Zielonoświątkowy – Apostolski Kościół Boży Rumunii, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w Rumunii, Związek Gmin Żydowskich w Rumunii, Wyznanie Muzułmańskie, Organizacja Religijna Świadków Jehowy, Zgromadzenia Boże w Rumunii.

Relacje państwa w stosunku do prawnie uznanych wyznań religijnych opierają się na zasadach, które są charakterystyczne dla modelu przyjaznego rozdziału Kościoła od państwa. Są to zasady: autonomii, neutralności, równouprawnienia, współpracy, układowości oraz specyficzna dla modelu rumuńskiego zasada wspierania wyznań religijnych za granicą. Należy podkreślić, że zasady te dotyczą tylko relacji między państwem i prawnie uznanymi wyznaniem. Nie dotyczą natomiast stosunku państwa do pozostałych wspólnot religijnych (stowarzyszeń i grup religijnych).

Zasada autonomii wyznań religijnych polega na rządzeniu się w swoich sprawach swoim własnym prawem. Zasada ta nierozdzielnie łączy się z niezależnością wyznań religijnych od państwa. Autonomia i niezależność polega na samorządności i niezależności wyznań religijnych nie tylko względem państwa, lecz także względem wszystkich wyznań religijnych istniejących w danym państwie. Zasada autonomii przejawia się w uznaniu przez państwo osobowości prawnej wyznaniowych jednostek organizacyjnych powstałych zgodnie z prawem wewnętrznym danego wyznania (art. 8 ust. 2 u.w.r.). Państwo potwierdza także jurysdykcję prawa wewnętrznego uznanych wyznań wobec członków danego wyznania, a jednocześnie ogranicza stosowanie prawa wewnętrznego wobec innych obywateli rumuńskich, niebędących jego członkami (ust. 3). Zasada autonomii dotyczy także tzw. personelu wyznaniowego i organizacji wewnętrznej wyznań. Szczegółowo o tym traktuje sekcja 3 rozdziału II (art. 23–26 u.w.r.). Ustawodawca daje wyznaniom religijnym swobodę w wybieraniu, mianowaniu, zatrudnianiu i zwalnianiu personelu zgodnie z własnym prawem wewnętrznym (art. 23 ust. 1 u.w.r.). Przez personel wyznaniowy należy tutaj rozumieć osoby duchowne, ale także osoby niebędące duchownymi, które są zatrudniane przez jednostkę organizacyjną danego wyznania. Ustawodawca daje ponadto prawo do dyscyplinowania za naruszenie doktryny

i moralności danego wyznania zgodnie z prawem wewnętrznym oraz gwarantuje prawo do zachowania tajemnicy zawodowej, w tym tajemnicy spowiedzi (art. 23 ust. 2–3 u.w.r.). Szczególny status duchowieństwa prawnie uznanych wyznań jest obwarowany odpowiedzialnością karną za nieuprawnione wykonywanie obowiązków duchownego zgodnie z art. 348 rumuńskiego kodeksu karnego (*Codul penal*). Przestępstwo to dotyczy nieuprawnionego wykonywania zawodu lub działalności, jeżeli ustawa szczególna przewiduje, że popełnienie takich czynów jest sankcjonowane w myśl prawa karnego. Ustawą szczególną w tym przypadku jest u.w.r. (art. 23 ust. 4). Przestępstwo to jest zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do roku lub karą grzywny³². Ustawodawca daje także prawo do prowadzenia przez wyznania religijne własnych funduszy emerytalnych oraz posiadania własnych organów sądownictwa religijnego w sprawach dyscypliny wewnętrznej (art. 24, 26 u.w.r.). Duchowieństwo prawnie uznanych wyznań jest zwolnione z obowiązkowej służby wojskowej (art. 25 u.w.r.).

Zasada autonomii doznaje jednak pewnych ograniczeń. Przykładowo już samo ograniczenie swobody ustalania i stosowania nazwy wyznania, które nie może być identyczne z nazwą już uznanego wyznania, jest pewnym jej ograniczeniem (art. 8 ust. 4 u.w.r.).

Zasada neutralności polega na zachowaniu przez władze publiczne powściągliwości w zajmowaniu stanowiska w sprawach religijnych, a także areligijnych. Władze publiczne nie mogą promować ani faworyzować określonego wyznania. Nie mogą również przyznawać żadnych przywilejów wyznaniom ani tworzyć warunków dyskryminacji względem innych wyznań (art. 9 ust. 2 *in fine* u.w.r.). Powściągliwość ta jednak nie charakteryzuje się wrogością wobec takich przekonań. Model przyjaznego rozdziału Kościoła od państwa dopuszcza wspieranie wyznań religijnych, a także współpracę państwa w określonych obszarach. Naruszeniem zasady neutralności nie jest wypłacanie pensji personelowi wyznaniowemu, zarówno duchowieństwu, jak i osobom świeckim, które jest uzależnione od liczby wierzących i rzeczywistych potrzeb danego wyznania (art. 10 ust. 4 u.w.r.).

Zasada równouprawnienia wyznań unormowana w art. 9 ust. 2 u.w.r. przede wszystkim wyklucza istnienie Kościoła państwowego, co stoi w sprzeczności z wysuwanymi postulatami RKP. Zasada

³² Ustawa nr 286/2009 z dnia 17 VII 2009 r. Kodeks karny (Legea nr. 286/2009 Codul penal din 17 iulie 2009, Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009).

równouprawnienia dotyczy jednak tylko uznanych przez państwo wyznań religijnych, a nie innych wspólnot religijnych (stowarzyszeń i grup religijnych). W u.w.r. istnieje jednak pewne wyróżnienie jednego z Kościołów. RKP w u.w.r. jest traktowany jako swoisty *primus inter partes*. W art. 7 ust. 2 u.w.r. uznano ważną rolę RKP i innych uznanych wyznań w narodowej historii Rumunii i w życiu rumuńskiego społeczeństwa. Wyróżnienie z nazwy RKP wśród innych wyznań jest elementem zaakcentowania jego roli w kulturze i w tradycji Rumunii. Nie ma natomiast znamion nadania mu specjalnych przywilejów prawnych względem innych uznanych wyznań.

Zasada współdziałania polega na współpracy państwa z uznanymi wyznaniem religijnymi w obszarach wspólnych, a także na wspieraniu wyznań w ich działalności (art. 9 ust. 5 u.w.r.). Wyznania religijne mogą, na swój wniosek, otrzymać wsparcie materialne od państwa na pokrycie bieżących kosztów utrzymania miejsc kultu, a także na remonty i budowę nowych budynków, w zależności od liczby wiernych i ich rzeczywistych potrzeb. Obszary współdziałania i wsparcia dookreśla Rozporządzenie Rady Ministrów nr 82 z dnia 30 sierpnia 2001 r. w sprawie ustanowienia niektórych form wsparcia dla jednostek organizacyjnych należących do uznanych wyznań religijnych w Rumunii³³. Obszary współpracy i wsparcia państwa obejmują ochronę zabytków i ruchomych dóbr narodowego dziedzictwa kulturowego, uzupełnienie środków własnych wyznań o niskich dochodach, wsparcie akredytowanych i licencjonowanych placówek opieki społecznej i zdrowotnej, działalność muzealną, wsparcie placówek oświatowych, dotowanie siedzib administracyjnych jednostek organizacyjnych (np. diecezji), budowę i remont miejsc kultu itp. Państwo wspiera ponadto działalność medialną uznanych wyznań oraz krajowe i międzynarodowe wydarzenia organizowane przez wyznania religijne w Rumunii. Katalog ten nie ma charakteru zamkniętego, a co za tym idzie nie są to jedyne obszary współpracy i wsparcia państwowego dla uznanych wyznań, na co wskazuje już sama nazwa rozporządzenia.

Zasada układowości polega na możliwości zawierania przez centralne władze publiczne umów partnerstwa z uznanymi wyznaniem religijnymi w obszarach ich wspólnego zainteresowania. Umowy te mogą dotyczyć także określonych aspektów specyficznych dla tradycji

³³ Ordonanță nr. 82 din 30 august 2001 privind stabilirea unor forme de sprijin financiar pentru unitățile de cult aparținând cultelor religioase recunoscute din România (Monitorul Oficial nr. 601 din 26 septembrie 2013).

danego wyznania, które podlegają regulowaniu przez prawo państwowe (art. 9 ust. 5 u.w.r.). Przykładami takich umów są umowy zawarte między rządem Rumunii a RKP i Konferencją Episkopatu Rumunii dotyczące obszaru działalności społecznej tych wyznań³⁴.

Zasada wspierania wyznań religijnych wywodzi się z ogólnej zasady wzmacniania więzów z Rumunami poza granicami kraju (art. 7 konstytucji). Działalność państwa przejawia się w utrzymywaniu, rozwijaniu i wyrażaniu ich tożsamości (m.in. tożsamości religijnej). Rozwinięciem tej ogólnej zasady jest przepis art. 9 ust. 4 u.w.r. Działalność uznanych wyznań religijnych wśród diaspory rumuńskiej sprzyja umacnianiu więzi z państwem macierzystym. Artykuł ten daje podstawę do wspierania wszystkich uznanych wyznań religijnych działających poza granicami kraju, które mogą przyczynić się do umacniania więzi z Rumunią, jednak według raportu Sekretariatu Stanu ds. Wyznań z 2021 r. największym beneficjentem tego wsparcia jest RKP. Marginalne wsparcie uzyskał jeszcze tylko Kościół Zielonoświątkowy – Apostolski Kościół Boży w Rumunii³⁵.

Procedurę uznania przez państwo danego wyznania religijnego szczegółowo regulują art. 17–22 u.w.r. Status wyznania religijnego może otrzymać stowarzyszenie religijne na podstawie decyzji rządu na wniosek Sekretariatu Stanu ds. Wyznań. Stowarzyszenie religijne, aby mogło otrzymać status wyznania, musi swoją działalnością i liczbą członków dawać rękojmię trwałości, stabilności oraz interesu publicznego (art. 17 ust. 1 u.w.r.). Przesłankami, które dane stowarzyszenie religijne powinno spełnić, aby mogło zostać uznane za wyznanie religijne, są: nieprzerwana działalność na terytorium Rumunii jako stowarzyszenie religijne co najmniej od 12 lat, formalna przynależność do danego stowarzyszenia religijnego co najmniej 0,1% populacji Rumunii liczonej zgodnie z ostatnim spisem powszechnym³⁶ oraz posiadanie własnego wyznania wiary, statutu organizacji i funkcjonowania, zawierającego nazwę wyznania, strukturę organizacyjną, sposób zarządzania, administrowania i kontroli, organy przedstawicielskie, sposób tworzenia

³⁴ Protocol de cooperare în domeniul incluziunii sociale între Guvernul României și Patriarhia Română zawarta 2 X 2007 r. oraz Protocol de cooperare în domeniul incluziunii sociale între Guvernul României și Conferința Episcopilor din România – CER zawarta 4 XII 2007 r.

³⁵ Secretariatul de Stat pentru Culte, *Sprîjinul Secretariatului de Stat pentru Culte pentru comunitățile religioase românești din diaspora*, 2021.

³⁶ Według spisu powszechnego z 2021 r. są to 19 054 osoby. Recensământul Populației și Locuințelor 2021, *Populația rezidentă...*

i rozwiązywania jednostek organizacyjnych, status własnego personelu oraz przepisy szczegółowe. Wszystkie konieczne dokumenty należy dołączyć do wniosku o uznanie za wyznanie religijne (art. 18 u.w.r.).

Sekretariat Stanu ds. Wyznań w ciągu 60 dni od daty złożenia wniosku przedkłada rządowi dokumentację dotyczącą wyznania wraz z opinią sporządzoną na podstawie dokumentacji. Następnie rząd ma 60 dni na podjęcie decyzji o uznaniu lub odrzuceniu takiego wniosku (art. 19–20 u.w.r.). Rząd ma także możliwość cofnięcia statusu wyznania religijnego na wniosek Sekretariatu Stanu ds. Wyznań, jeżeli wyznanie to przez swoją działalność wyrządza poważne szkody bezpieczeństwu publicznemu, porządkowi publicznemu, zdrowiu i moralności publicznej, a także prawom człowieka i podstawowym wolnościom (art. 21 u.w.r.).

4.2. Stowarzyszenia religijne

Kolejnymi po wyznaniach zorganizowanymi grupami, za pomocą których może być realizowana wolność religijna zarówno w sposób indywidualny, jak i kolektywny, są stowarzyszenia religijne (*asociații-religioase*). W Rumunii istnieje 47 zarejestrowanych stowarzyszeń religijnych³⁷. Definicja legalna stowarzyszenia religijnego znajduje się w art. 6 ust. 2 u.w.r. Stowarzyszeniem religijnym jest osoba prawna prawa prywatnego, utworzona na podstawie ustawy o wolności religijnej przez osoby fizyczne, które przyjmują, podzielają i praktykują tę samą wiarę religijną. Aby stowarzyszenie religijne mogło zostać zarejestrowane, potrzebne jest co najmniej 300 osób, obywateli lub mieszkańców Rumunii, zrzeszonych w celu manifestowania swojej wolności religijnej. Stowarzyszenie religijne uzyskuje osobowość prawną poprzez wpis do Rejestru Stowarzyszeń Religijnych prowadzonego przez sąd, w którego okręgu znajduje się siedziba danego stowarzyszenia (art. 40 ust. 2 u.w.r.).

Aby uzyskać wpis do Rejestru Stowarzyszeń Religijnych, wymagane jest spełnienie szeregu warunków. Do wniosku o wpis należy dołączyć: statut stowarzyszenia religijnego wraz ze wskazaną nazwą stowarzyszenia, która nie może być identyczna lub podobna do nazwy uznanego wyznania lub innego stowarzyszenia religijnego, dane identyfikacyjne i podpisy członków stowarzyszenia, wskazanie siedziby i aktywów początkowych w wysokości co najmniej dwóch wynagrodzeń brutto,

³⁷ Secretariatul de Stat pentru Culte, *Asociații Religioase*, http://culte.gov.ro/?page_id=59 (dostęp: 21 XI 2024).

składające się z wkładów rzeczowych lub pieniężnych od członków, wskazanie pierwotnych organów zarządzających, a ponadto wyznanie wiary stowarzyszenia religijnego. Statut stowarzyszenia religijnego powinien zawierać centralną i lokalną strukturę organizacyjną danego stowarzyszenia, sposób zarządzania, administrowania i kontroli, sposób tworzenia i rozwiązywania jednostek organizacyjnych, prawa i obowiązki członków, główne działania, które zamierza prowadzić stowarzyszenie, aby osiągnąć swoje cele duchowe, a także inne postanowienia specyficzne dla danego stowarzyszenia religijnego. Koniecznym załącznikiem do wniosku są dokumenty potwierdzające tytuł prawny do siedziby i majątku stowarzyszenia. Należy dołączyć również opinię doradcą Sekretariatu Stanu ds. Wyznań oraz dowód dostępności nazwy stowarzyszenia wydany przez Ministra Sprawiedliwości (art. 41 u.w.r.).

W ciągu trzech dni od dnia złożenia kompletnego wniosku o rejestrację sędzia wyznaczony przez prezesa właściwego sądu weryfikuje zgodność z prawem tych dokumentów i zarządza rejestrację stowarzyszenia w Rejestrze Stowarzyszeń Religijnych. Po dokonaniu rejestracji wniosek ten wraz ze wskazaniem numeru rejestracyjnego w Rejestrze Stowarzyszeń Religijnych jest przekazywany z urzędu lokalnemu organowi finansowemu, w którego okręgu znajduje się siedziba stowarzyszenia religijnego w celu ewidencji podatkowej (art. 42 u.w.r.).

4.3. Grupy religijne

Najmniej sformalizowanym statusem wspólnoty religijnej w Rumunii jest grupa religijna. Jest to forma stowarzyszenia osób fizycznych bez osobowości prawnej, które bez uprzedniej procedury swobodnie przyjmują, dzielą i praktykują wiarę religijną (art. 6 ust. 1 u.w.r.).

5. Pozycja ustrojowa Sekretariatu Stanu ds. Wyznań

Centralnym organem administracji, w którego kompetencji są sprawy związane z wyznaniem religijnym, jest Sekretariat Stanu ds. Wyznań (*Secretariatul de Stat pentru Culte*). Jest to wydzielona, wyspecjalizowana jednostka administracji rządowej do spraw religijnych podporządkowana rządowi i koordynowana przez premiera Rumunii³⁸. Jego organizacja

³⁸ Secretariatul de Stat pentru Culte, *State and Religion in Romania*, Bukareszt 2019, s. 10.

i funkcjonowanie opiera się na uchwale Rady Ministrów nr 44 z dnia 13 lutego 2013 r. o organizacji i funkcjonowaniu Sekretariatu Stanu ds. Wyznań³⁹.

Działalność Sekretariatu Stanu ds. Wyznań ma zapewniać poszanowanie i promowanie podstawowych praw i wolności gwarantowanych przez rumuńską konstytucję, u.w.r., a także przez międzynarodowe traktaty i konwencje, których Rumunia jest stroną. Generalnym celem tego organu jest rozwój partnerstwa w sferze społecznej, kulturalnej i oświatowej pomiędzy organami administracji publicznej na szczeblu centralnym i lokalnym a wyznaniem uznanymi przez prawo. Cel ten powinien być realizowany poprzez promowanie korzystnej dla całego społeczeństwa relacji szacunku i współpracy między uznanymi przez państwo wyznaniem (art. 2 i 3 uchwały). Sekretariat Stanu ds. Wyznań opracowuje projekty aktów normatywnych z zakresu życia religijnego oraz zatwierdza projekty aktów normatywnych opracowywanych przez ministerstwa i inne wyspecjalizowane organy administracji publicznej na szczeblu centralnym i lokalnym, które mają wpływ na działalność wyznań i stowarzyszeń religijnych (art. 5 uchwały). Szczegółowe uprawnienia i zadania Sekretariatu ds. Wyznań określa art. 4 uchwały.

Na czele Sekretariatu Stanu ds. Wyznań stoi mianowany przez premiera sekretarz stanu, który kieruje całokształtem działalności tej instytucji i reprezentuje Sekretariat w stosunkach z innymi ministerstwami, innymi władzami i organizacjami publicznymi, a także z osobami fizycznymi i prawnymi z kraju i zagranicy. Sekretarz stanu może wydawać zarządzenia, zawiadomienia i instrukcje (art. 6 uchwały).

Podsumowanie

Zarysowany w niniejszym opracowaniu ogólny obraz modelu relacji państwo–Kościół we współczesnej Republice Rumunii pozwala sklasyfikować ten model jako model przyjaznego rozdziału Kościoła od państwa. W konstytucji Rumunii nie ustanowiono religii państwowej ani Kościoła państwowego. Implikuje więc to odrzucenie modelu powiązania. Dopuszczalność zawierania umów ze zorganizowanymi wspólnotami religijnymi oraz możliwość współdziałania państwa z Kościołami pozwala odrzucić także model radykalnej separacji. Rumuński model

³⁹ Hotărâre nr. 44 din 13 februarie 2013 privind organizarea și funcționarea Secretariatului de Stat pentru Culte (Monitorul Oficial nr. 95 din 15 februarie 2013), dalej „uchwała”.

relacji państwo–Kościół charakteryzuje się specyficznymi cechami wynikającymi z krajobrazu religijnego Rumunii, zaszłości historycznych oraz roli RKP będącego Kościołem większościowym i zajmującego szczególne miejsce w historii, w tradycji i w kulturze Rumunii, jak również w świadomości rumuńskiego społeczeństwa. Wpływ ten znajduje odzwierciedlenie w praktycznym działaniu organów administracji, traktujących to wyznanie w pewien uprzywilejowany sposób, czego przykładem jest realizacja konstytucyjnego obowiązku wspierania przez państwo działalności religijnej uznanych wyznań wśród diaspory rumuńskiej, a którego głównym beneficjentem jest właśnie RKP. Obecnie funkcjonujący model jest najbliższy postulatowi wysuwanemu przez elity polityczne, które w czasie jego kształtowania były w największym stopniu odpowiedzialne za tworzenie fundamentów nowego ustroju. Gwarantuje on Kościołom równość wobec prawa przy jednoczesnym zaakcentowaniu dominującej roli prawosławia w rumuńskiej historii, tradycji i kulturze.

Jednocześnie specyficzny dla rumuńskiego modelu relacji państwo–Kościół jest podział wszystkich wspólnot religijnych na trzy kategorie o odmiennej sytuacji prawnej, co uwidacznia się w zróżnicowanym statusie prawnym oraz praktycznym funkcjonowaniu tych wspólnot w przestrzeni publicznej. Takie rozwiązanie, choć jest uzasadnione historycznymi i społecznymi uwarunkowaniami Rumunii, może być w pewien sposób postrzegane jako potencjalne naruszenie zasady równouprawnienia wyznań.

Nie zmienia to jednak faktu, że Rumunia nie jest państwem wyznaniowym. Prawodawca nie przyznaje uprzywilejowanej pozycji jednemu Kościołowi. Postanowienia konstytucji oraz u.w.r. określają model separacji przyjaznej, wzbogaconej o specyficzne cechy charakterystyczne dla tego konkretnego modelu, wynikające z lokalnego kontekstu kulturowego i tradycji.

BIBLIOGRAFIA

- Cimbalo G., *La legge rumena sulla libertà religiosa. Un'analisi comparata nel decennale dalla sua approvazione*, w: *Rigore e curiosità, Scritti in memoria di Maria Cristina Folliero*, t. 1, pod red. G. D'Angelo, Turyn 2018, s. 197–221.
- Damian T., *Romania, Patriarchal Orthodox Church of*, w: *The concise encyclopedia of Orthodox Christianity*, pod red. J.A. McGukina, Malden–Oxford–West Sussex, 2014, s. 384–391.

- Evans J., Baronavski C., *How do European countries differ in religious commitment? Use our interactive map to find out*, Pew Research Center, 5 XII 2018, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/12/05/how-do-european-countries-differ-in-religious-commitment/> (dostęp: 19 X 2024).
- Górski K., *Relacje państwo–kościół w Rumunii w latach 1944–1989*, w: *Państwo – religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, t. 2, pod red. J. Durki, Kalisz 2018, s. 270–293.
- Klimkowski T., *Rumuńska terminologia religijna a podziały wyznaniowe*, „*Balcanica Poznaniensia*” 2020, t. 27, s. 181–194.
- Krukowski J., *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000.
- Krukowski J., *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005.
- Mezglewski A., *Systemy relacji państwo–kościół w ujęciu historycznym*, w: A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011, s. 11–23.
- Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2013.
- Preda M., *Some Considerations Regarding the Public Utility Institutions in Romania*, „*Curierul Judiciar*” 2012, nr 11, s. 673–676.
- Robbers G., *State and Church in the European Union*, Baden-Baden 2019.
- Secretariatul de Stat pentru Culte, *State and Religion in Romania*, Bukareszt 2019.
- Sowiński S., *Modele stosunków państwo–Kościół w Unii Europejskiej*, „*Studia Europejskie*” 2008, nr 3, s. 39–52.
- Stan L., Turescu L., *Religion and Politics in Post-Communist Romania*, New York 2007.
- Tănăsescu S., *Art. 29, w: Constituția României revizuită. Comentarii și explicații*, pod red. M. Constantinescu, A. Iorgovan, I. Muraru, S. Tănăsescu, Bukareszt 2004, s. 56–59.
- Tăvală E., *State and Church in Romania*, w: *State and Church in the European Union*, red. G. Robbersa, Baden-Baden 2019, s. 511–538.
- Wendt J.A., Ilieș A., Wiskulski T., *Relacje rząd rumuński – Cerkiew w kształtowaniu oficjalnej polityki tożsamościowej państwa po 1989 roku*, „*Stosunki Międzynarodowe – International Relations*” 2018, nr 4(54), s. 105–122.